

Ha az ember reménytelenül semmit nem tud kezdeni egy előadással, lázasan forgatni kezdi a műsorfüzetet. Hát-ha az alkotók belerejtettek valamit, amit a színpadon nem sikerült elmondaniuk. Vagy ha az én készülékemben van a hiba, hát-ha a rendezői vallomások mégis megnyitják süket fülem, vaksi szemem. Ezúttal is szerencsém van. Lőkös Ildikó dramaturg feljegyezte Bereményi Géza rendező próbák közben támadt gondolatait. Jegyzetei azzal kezdődnek: „Nem akar üzenetet közvetíteni.” Később azonban ezt olvasom: „Már a harmadik jelenettől fogva két táborra oszlanak a szereplők: az egyik vad céltudatossággal küzd a hatalomért, a házáért. Ez joggal mozgatja őket. A másikkak az álmodozók. A szeretettel, a hűséggel, hasznavehetetlen dolgokkal foglalkoznak. Előbbiek az utóbbiakat mulatságos hülyéknek tartják. Lear az utóbbiakhoz csatlakozik. Akiket agyon lehet ütni, meg lehet vakítani, ki lehet semmizni. Fölbillent az egyensúly a két tábor között. A céltudatos kemények egészen biztosan győznek. De semmire sem mennek vele. Legyilkolják magukat is.” Ez viszont mégiscsak szintiszta aktuálpolitikai üzenet. A darabot ugyan nem könnyen tudom így értelmezni, például éppen a legrettentőbb sorsú Gloucestert nehezen tudom álmodozónak elgondolni, de egy erőteljes előadás persze mindent átértelmezhet. Csakhogy éppen az előadásban kevés nyomát leltem annak, amit a műsorfüzetben olvastam.

Menczel Róbert kétségkívül elvont, szimbolikus teret teremtett a játékhoz. Középen, elől egy hatalmas lyuk tátong a színpadon, mintegy húsz-harminc centi mélyen, ráccsal fedve. Kezdetben hátul egy hatalmas, kerek, tükrös pajzsféle látható, mintegy összetöredezve, kettéválva. Később egyesül a két fél, majd az egész eltűnik. A viharos jelenetknél viharos égalj uralkodik a háttérben. Oldalt sötét kullisszafal ajtónyílással. Mikor hírnök érkezik, a nyílás mellé csapkod kezével, mondhatni, nyitott kaput döngtet. Annyira nem jelképes a díszlet, hogy ezt a néző elfogadja.

A játék kezdetén az üres színpad közepén süllyesztővel emelkedik fel a trónszék, majd Kent grófja behozza az ország térképét. Edgar, illetve Szegény Tamás búvóhelye is a színpad alatt van, egy fölemelkedő rács jelzi a lejáratot, a Mészöly Dezső fordította szöveget ellenben nem igazították a látványhoz. A legszembeütőbb látványosság azonban az időnként a zsinórpaddalról leereszkedő hat függő ventilátor, amelyek előbb csak a látványt kavargatják, nem a levegőt, lassú mozgásukkal mozgó árnyat vetve a játékra. Később a vihart már oldalról is feltűnő hatalmas turbinák gerjesztik. Hogy e modern ipari kellékeknek, a hivalkodóan megmutatott színpadtechnikának mi köze

ZAPPE LÁSZLÓ

Vendégjáték ventilátorokkal

■ SHAKESPEARE: LEAR KIRÁLY ■

Sinkó László (Lear) és Farkas Ignác (Bolond)

a középkori történethez vagy akár annak örök emberi értelmezéséhez, netán az idézett rendezői olvasathoz, az számomra alighanem örök rejtély marad. Annál is inkább, mert Bodnár Enikő jelmezei semmiféle modernizálást nem mutatnak, szokványosan elvont-általános régiségre, közelebről meg nem határozott régmúlta utalnak. A vívójelenetekről pedig szinte eldönthetetlen, hogy szándékosan mellőzik-e a természetes valószerűséget, hogy netán inkább valamiféle jelképes koreográfia szerinti mozgássort kívánának-e a színészek imitálni, vagy pusztán ügyetlenkednek. A színlap szerint Pintér Tamás a mozgások felelőse.

A színészi működés nagyjából a valaha oly hevesen kárhoztatott általános színjátásznak tetszik a számomra. A színészek becsülettel teszik, amit a szöveg sugall. Ami először az eszükbe jut róla. A rendező a műsorfüzetben is olvasható dramaturgi jegyzetek szerint az idézettekén túl is sok érdekeset mondhatott nekik a próbákon, de alighanem elfelejtette a darab által benne ébresztett nyüzsgő gondolatokat játékképpel lefordítani. Az előadásnak nincs igazán egyéni jellege. Olyan színészeknek is sikerül nagyjából a tőlük elvárható szakmai minimumot teljesíteni, mint a Gloucestert játszó Derzsi Jánosnak vagy a Kentet alakító Ilyés Róbertnek. A vérszomjas Cornwallt játszó Zalányi Gyula alig különböztethető meg a jámbor Albant alakító Gábor Lászlótól, Tánzos Adrienne Goneril szerepében leginkább a Shakespeare–Mészöly-szöveg artikulálásával küszködik. Gloucester két fia szereposztási melléfogásnak tetszik, amit a két rokonszenves színész minden igyekezete sem képes korrigálni. Szegezdi Róbertnek sem megjelenése, sem hangja nem alkalmas arra, hogy megjelenítse a sátáni gonosz hőst, akiért bomlanak a rossz erkölcsű király-

lányok. Legföljebb nyámnyla akarnoknak látszhat, semmi esetre sem majdnem sikeres intrikusnak. Kiss Ernő pedig kedves, piknikus, komikus figura. Mindent meg tud ugyan tenni, amit egy Edgart, illetve Szegény Tamást játszó színésznek illik, csak éppen nem látszhat ábrándos lelkű nemesifúnak, sem elveszett bolyongónak. Farkas Ignác Bolondjának pedig valahogy mindig éppen a poénjait nyeli el a terem akusztikája. A legfeltűnőbb figura az előadásban Kricsár Kamill, aki kopaszra borotválva egészen olyanak mutatja Goneril udvarnokát, mintha egy mai biztonsági őr volna. Manapság ugyan kicsit elcsépelet motívum, de legalább valamilyen.

Meglehet, az előadás megfajtását mégis rossz helyen keresgéltem. Szükségtelen volt a műsorfüzet belsejében kutakodnom. Elég lett volna a szereposztás első sorára nézni: Lear, Britannia királya Sinkó László m. v., Kossuth-díjas. A produkció egyetlen oka a vendégszínház. Úgy isten igazából senkinek semmi komoly nem jutott eszébe a darabról azonkívül, hogy asszisztáljon a címszerephez. Úgy tetszik, azt sem gondolta végig a rendező, hogy milyen Leart várhat Sinkótól, s hogy ez milyen előadást igényelne. Másfelől pedig az bizonyosodik be ezúttal is, hogy Sinkó kitűnő színész ugyan, de csak akkor igazán jó, ha rendezik. Eszköztárát határozott értelmezés mentén tudja igazán mozgósítani. Az sem csekélység persze, amire talán álmából ébredve is képes, csak éppen az átütő erejű, megrendítően eredeti figura megteremtéséhez kevés. Leart rabiátus aggként indítja, ügyesen keverve a megjátszott erélyt a belső megroppantsággal. Igyekszik a vén király esztelen reakcióit logikusnak, lélektanilag indokoltak mutatni. De csak illusztrálnia sikerül az agastyán lelkében történeteket. A megrendült Learhez viszont van lírája. Halk fájdalom, csendes megvilágosulás van örületében. A megbomlott elme pontosabban képes meg-

mutatni a világ szörnyű esztelenségét, mint az ép.

Az előadás második része különben is jobb az elsőnél. A fordulatosságot cselekményt legalább aránylag szabatosan sikerül Bereményinek elbeszélnie.

**WILLIAM SHAKESPEARE:
LEAR KIRÁLY
(Hevesi Sándor Színház,
Zalaegerszeg)**

FORDÍTOTTA: Mészöly Dezső. **DRAMATURG:** Lőkös Ildikó. **DÍSZLET:** Menczel Róbert. **JELMEZ:** Bodnár Enikő. **RENDEZŐ:** Bereményi Géza. **SZEREPLŐK:** Sinkó László, Mihály Péter, Szakály Aurél, Zalányi Gyula, Gábor László, Tánczos Adrienne, Meisitz Fáni, Pap Lujza, Ilyés Róbert, Farkas Ignác, Derzi János, Kiss Ernő, Szegedi Róbert, Kricsár Kamill, Pénzes Csaba, Prezenszki Attila, S. Kovács Krisztián, Derecskei Zsolt.

KUTSZEGI CSABA

Szenzoros depriváció

■ K A S P A R ■

A badeni nagyherceg halottnak vélt elsőszülött fiát elcserélték egy szegényparaszt haldokló csecsemőjével. A csecsemő hamar visszaadta lelkét a teremtőnek, és mint a nagyherceg fiát, pompával eltemették. Az igazi hercegi nem halt meg, őt örökségre és hatalomra vágyó összekülvők eldugták a külvilág elől. A hatalomszerzők nem számoltak (vagy intézkedtek) rosszul, mert szegény nagyhercegnek a későbbiekben négy örököse is elhunyt – gyanús körülmények között –, és végül – ez történelmi tény – az egyik, rangra és vagyonra már régóta ácsingózó oldalági rokon került a trónra. A mégsem tökéletesen eldugott, láthatóan fogyatékos furcsa gyermek évek múlva a Tirollal határos Bajorországban bukkant fel, kezében használati utasításnak mellékelt levéllel, amelyben az immár majdnem kétszáz éve híres neve – Kaspar Hauser – is olvasható volt. A trónbitorlók attól kezdve rosszul aludtak, mert a korabeli újságok azt írták, és a népek szél-tében-hosszában azt beszéltek, hogy a felbukkant ifjú a badeni herceg. Könnyen kitalálható, hogy Kaspar élete már emiatt sem lehetett hosszú. A húsz év körüli fiatalembert 1833-ban ismeretlen elkövető mellkasi késszúrással halálba segítette. Ebben a történetben tények és legendaelemek keverednek, de Kaspar Hauser alakja és a vele kapcsolatos rejtélyek – főleg német nyelvterületen – napjainkban is foglalkoztatják a közvéleményt.

A múlt század kilencvenes éveiben DNS-mintát vettek Kaspar bizonyítékként százhatvan éve őrzött véres ingéből, és összevetették azt a badeni hercegi család élő tagjainak vérével. A vizsgálat nem mutatott ki közöttük rokonságot, ennek ellenére a vita manapság is fel-fellángol, mert rendszeresen újabb tények kerülnek az ügyel kapcsolatban napvilágra. A művészetek is hálás témát találnak a legendában. 1974-ben Werner Herzog, a „német újhullám” Wendersszel, Fassbinderrel együtt jegyzett markáns alakja készített Kaspar Hauser története alapján nagy hatású, sikeres filmet. Fehér Ferencnek, a Civil Negyed táncművész-koreográfusának érdeklődését a téma iránt Herzog filmje keltette fel.

A Kaspar-jelenség valóban kitűnő tárgya lehet a modern művészi ábrázolásnak és témaválasztásnak. Kaspar – orvosi szakki-fejezéssel élve – szenzoros deprivációban szenvedett. Ezt a betegséget az ingerszegény környezet vagy a szándékos ingermegvonás váltja ki. Fehér Ferenc alkotói ajánlásában ezt írja: „...betondzsungel szűkre szabott terében találkozhatunk egy rendhagyó élettel, Kasparéval.” A Civil Negyed Kaspar-előadásában a panellakások bezárt-ságában és a szűkre szabott életlehetőségek korlátai között ma tengődők mai ingerszegény környezete áll párhuzamban a XIX. század elején évekre bezárt gyermekével.

A szenzoros depriváció vizsgálatokor kísérleti személyeket ültetnek órákon át egyedül hangszigetelt szobában, vagy speciális öltözékekben viztárlóban lebegtetik őket. Az eredmény: a pszichés működés szétesése, nyugtalanság, hallucináció. Kis túlzással azt állíthatnánk: Kaspar Hauser korunk hőse.

A Kaspar-jelenség jelképe az önmagunk és múltunk megismerése iránti vágyunk is, a történet kifejezi, hogy e vágy megvalósulásának számtalan titok és rejtély állja útját. Kaspar-lényekként törvényszerűen összeütközésbe kerülünk környezetünkkel, és folyton választ követelünk önmagunknak feltett kérdéseinkre: kik vagyunk, honnan jövünk, hogyan kell kezelünk a személyiségünk mélyrétegeiben titokban ható állati eredetet? Sólyom Attila, Herzog egyik magyar kritikusa írta a filmrendező-ről: „monomániás művész, aki hosszas hallgatás után elkészült új filmjében is (*A legyőzhetetlen* – K. Cs.) »örök« témáját dolgozza föl: a különleges, »nem átlagos« emberi lény összeütközését az őt körülvevő, számára idegen közeggel – a társadalom-